

TÜRK VATANDAŞLIĞI KANUNUNDA ÇİFTE VATANDAŞLIK İLKESİNDEN YARARLANMA OLANAĞI

Prof. Dr. Nihal ULUOCAK*

1. Genel olarak :

Türk Vatandaşlığı Kanununda (T.V.K.) değişiklik yapan 2383 sayılı Yasa¹ ile vatandaşlık hukukunda "çifte vatandaşlık" uygulaması getirilmiştir. Bu tür vatandaşlık ise, kişinin yasal olarak birden fazla Devlet'e bağlanmasını ifade eder.

Genellikle "vatandaşlık ilkeleri"² ile uyumlu sayılamıyacak böyle bir uygulamanın kabulünün, Devletin, bizzat kendisi ya da vatandaşları için politik, ekonomik ya da sosyal nedenlerden kaynaklanan yararları sağlama politikasına dayandığı, düşünülebilir. Dolayısıyla Devlet, vatandaşlarının aynı zamanda ikinci bir (yabancı) Devlet vatandaşı olmalarını sağlayacak bir düzenlemeyi kabul eder.

Ne var ki, "çifte vatandaşlık"ı reddeden bir Devlet vatandaşlığının kazanılması bahis konusu oldukça, bu tür vatandaşlığı benimsemiş bir Devlet vatandaşının sahip olduğu vatandaşlığı koruyabilmesinin, genellikle, mümkün olamayacağı da gözden kaçırılmamalıdır. Örneğin, İsviçre vatandaşlık yasasının³ 17. maddesinin kenar başlığı "çifte vatandaşlık" olup, madde şu hükmü içermektedir: "Vatandaşlığa (telsik yolile) alınmak isteyen her kişi, vatandaşlığını korumaya yönelik her türlü girişimden sakınmalıdır. İstemde bulunan kişi, kendisinden makul hallerde talep edildiğinde, (yabancı) vatandaşlığını terke zorunlu kılınmalıdır"⁴.

2383 sayılı Yasanın yürürlüğe girmesine değin, kişinin yasal yoldan yabancı bir vatandaşlık kazanması, ancak, Türk vatandaşlığından "izinle çıkma"sına bağlı idi. Yabancı bir Devlet vatandaşlığının "irade dışı herhangi bir sebeple kazanılmış olması" ya da, "başka bir Devlet vatandaşlığını kazanacağı hakkında inandırıcı belirtilerin bulunması"⁵ vatandaşlıktan "çıkma"nın bir koşulu olarak ön-

görölmüştür. Dolayısıyla kişinin Türk vatandaşlığından "çıkma izni" almadan, kendi isteği ile yabancı bir Devlet vatandaşlığını kazanması, hakkında "vatandaşlığın kaybettirilmesi" işleminin uygulanmasına yol açmakta idi⁶.

Değişiklik Yasası ile kişinin yabancı bir Devlet vatandaşlığını kazanabilmesi için Türk vatandaşlığından "izinle çıkma"sı zorunluluğu terkedilmiştir; ilgili Yasanın öngördüğü koşulları yerine getirmek suretile (1981 tarihli Yasa ile değişik m. 22-23), Türk vatandaşlığını koruyarak, yabancı bir Devlet vatandaşlığını da kazanabilecektir⁷.

* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

- 1) RG. 17 Şubat 1981 - 17254
- 2) NOMER, E., *Vatandaşlık Hukuku Dersleri*, 5. bası, 1982. 5.
- 3) *İsviçre vatandaşlığının kazanılması ve kaybı hakkında Federal Yasa, 1952, RO 1952. 1115; ayrı bası 1980. Türkçe terc. FİŞEK, H., AHFD c. x, s. 1-4, 1953. 755 - 796.*
- 4) *Fransız vatandaşlık yasasında ise, "reşit olan ve mutad meskeni yabancı ülkede bulunan her Fransıza, isteyerek yabancı bir vatandaşlığı kazanması halinde ancak açıkça beyan etmek suretile Fransız vatandaşlığını kaybedeceği" kabul edilmiştir (Fr. VK. 1973, m. 87). Halbuki maddenin önceki metninde, "yabancı bir vatandaşlığı isteyerek kazanan her reşit Fransızın, Fransız vatandaşlığını kaybedeceği" hükmü yer almakta idi, Textes relatifs à la nationalité française, 1979, 54-55; ayrıca, BATIFFOL-LAGARDE, DIP, 7 é éd., t. 1, 1981. 139-141.*
- 5) T.V.K. (1964) m. 20/c, eski şekli.
- 6) T.V.K. (1964) m. 25/a, eski şekli.
- 7) *Bu gibi kişilere İçişleri Bakanlığı, Bakanlar Kurulunun bir Kararname ile saptadığı esaslar dahilinde, bir "izin belgesi" verecektir (m. 22/3). İlgilinin üç yıl süre ile yaptığı girişimler ve sağladığı sonuçlar hakkında yetkili mercilere bilgi vermesi, "izin belgesi"nin olumlu sonuç doğurması koşuludur. Zira bu uygulamanın yerine getirilmemesi ha-*

2. Yeni düzenlemeden yararlanma koşulları :

"Çifte vatandaşlık" ilkesini getiren 2383 sayılı Yasa, 17 Şubat 1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir (1981 tarihli Yasa, m. 13). Dolayısıyla bu tarihten itibaren Yasanın ve de ilgili Yönetmeliğin⁸ belirli hükümleri uyarınca (Yönt. m. 32, 33 ve 34), istemde bulunan bir Türk vatandaşının yabancı bir Devlet vatandaşlığını da kazanabilmesi yolu açılmış olmaktadır.

Ne var ki, 2383 sayılı Yasadan evvel, "çıkma izni" almadan, "isteyerek" yabancı bir Devlet vatandaşlığını kazanmış ve haklarında "kaybettirme" işlemi uygulanmamış bulunan Türk vatandaşlarının da bu yeni Yasadan yararlanabilmelerinin mümkün olup, olmadığı hususu açıklık kazanmış görünmemektedir. Başka bir deyişle, bu gibi kişilerin de, daha önce kazanmış oldukları yabancı bir Devlet vatandaşlığını, yeni Yasa hükümlerine uygun olarak "yasal" kılmaları yolunun kendilerine açılmış olduğu, kesinlikle söylenememektedir.

Bu konuda 1981 tarihli Yönetmelikte şu hükümler yer almıştır; Yönetmeliğin "kaybettirme" hallerine ilişkin 36. maddesinin (a) bendinde, "Türk vatandaşlığını Kanununun 20. ve 22. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca izin almaksızın kendi istekleriyle başka bir Devlet vatandaşlığını kazandığı tesbit edilenlerin kaybettirme işlemine tabi kılınacağı" belirtildikten sonra, yine aynı hükümde, "bunlardan bu durumlarının tesbitinden önce kendiliklerinden izin için baş vuranlar hakkında bu Yönetmeliğin 31. maddesi uyarınca işlem yapılacağı" ifade edilmiştir.

Bahis konusu maddenin göndermede bulunduğu, yine aynı Yönetmeliğin 31. maddesi ise doğrudan T.V.K. nun "çıkma koşulları" nı düzenliyen 20. maddesinin (c) bendindeki yeni düzenleme ile ilgili bir açıklama getirmekte ve şöyle demektedir: "İzin isteyen kişinin ne sebeple olursa olsun başka bir Devlet vatandaşlığını kazanmış olması veya başka bir Devlet vatandaşlığını kazanacağına ilişkin inandırıcı belirtilerin bulunması şarttır".

Doktrinde, bu hükümlerin amacının "kaybettirme" işlemi tamamlanmadan önce, yabancı bir Devlet "uyruklu" elde etme izni için

baş vuranları "kaybettirme" kapsamının dışında bırakmak olduğu, ileri sürülerek, "bu durumda olanlara Türk yurttaşlığının yanı sıra, başka bir Devlet uyrukluğunu da kazanma izninin verilebileceği" görüşü savunulmuştur⁹. Bu yorumun lehinde olmak üzere Yönetmeliğin 31. maddesinin, "vatandaşlıktan çıkma ve başka bir Devlet vatandaşlığını kazanma izni" başlığını taşıdığı hususuna işaret edilmekte ve T.V.K. nun 25. maddesinin (a) bendinin, 2383 sayılı Yasa ile değişik biçiminde, "kişinin sadece Türk yurttaşlığından çıkmak için değil, Türk yurttaşlığına ek olarak, bir yabancı uyrukluk elde etmek için de izin alabileceğinin kabul edilmiş olduğu" ayrıca ileri sürülerek, T.V.K. nun 25. maddesinin (a) bendinin "ilk biçiminin ise, iznin ancak Türk yurttaşlığından çıkmak için söz konusu olabileceği anlayışı ile kaleme alınmış olduğuna¹⁰ dikkat çekilmektedir.

Değişiklik Yasasına umut bağlamış ve durumlarını yasal kılmak isteğini taşıyan vatandaşlarımızın sorununa olumlu bir yanıt getiren bu yoruma, açıklayacağımız gerekçelerle, katılma olanağını bulamamaktayız, şöyle ki;

a) Yönetmeliğin bahis konusu 36. maddesinin (a) bendinde zikredilen, T.V.K. nun 20. ve 22/2. maddeleri münhasıran "çıkma koşulları" ve "çıkma belgesi" ile ilgilidir. Dolayısıyla bu maddede öngörülen "izin", doğrudan "çıkma izni"ne ilişkindir.

b) 36. maddenin (a) bendinin göndermede bulunduğu 31. madde, münhasıran T.V.K. nun 20. maddesinin (c) bendine ilişkin bir hükmü içermektedir; bahis konusu hüküm ise yukarıda ifade ettiğimiz gibi, "vatandaşlıktan çıkma şartları" nı düzenliyen bir maddenin öngördüğü bir koşulun saptanmasına dairdir.

c) "Vatandaşlıktan çıkma ve başka bir Devlet vatandaşlığını da kazanma izni" başlığının sadece 31. maddeye ait olduğuna ilişkin saptama da isabetli görülmemektedir; zira bu başlık altında sadece 31. madde hük-

linde ilgili "kaybettirme" işlemi ile karşılaşılabilecektir (m. 23/3).

8) R.G. 21 Mart 1981 - 17286).

9) AYBAY, R., *Yurttaşlık Hukuku, Ankara, 1982, 106.*

10) *İdem, dn. 24,*

mü değil, fakat onu takip eden 32. madde hükümleri de yer almaktadır. Nitekim Yönetmeliğin 33. maddesi yeni bir başlık taşımaktadır: "Çıkma ve İzin Belgeleri". Dolayısıyla 31. madde için konulduğu ileri sürülen başlık aynı zamanda "çıkma ve başka bir Devlet vatandaşlığını kazanmak" için yapılacak müraaat biçimine ilişkin 32. maddeyi de içermektedir, kanımızca.

ç) Yönetmeliğin 33. maddesinde "çıkma" ve "izin" belgelerinin tanımlaması yapılmıştır. Konumuzla ilgisi yönünden, "izin belgesi" şöyle tanımlanmıştır: "İzin belgesi kişinin **başka bir Devlet vatandaşlığına geçmesine** yetkili Türk makamlarınca izin verildiğini gösteren belgedir". "Bu belge Türk vatandaşlığından çıkmak isteyen ve henüz başka bir Devlet vatandaşlığını kazanmamış olanlarla başka bir Devlet vatandaşlığını **kazanmak isteyenlere** verilir".

Görülüyor ki, Türk vatandaşlığını koruyarak "başka bir Devlet vatandaşlığını kazanmak" bahis konusudur. Dolayısıyla, daha önce kazanılmış bir yabancı vatandaşlığın "yeni den kazanılması" gibi, mantığa ters düşen bir yorumla, "izin belgesi"nin tanımlanması yoluna gidilmesi, mümkün görülmemektedir.

d) T.V.K. nun 25. maddesinin (a) bendinin yeniden düzenlenmesi, aynı Yasanın 20. maddesinin (c) bendinin yeni biçimi ile tutarlı olması nedenine dayanmaktadır. Şöyle ki, 2383 sayılı Yasanın getirdiği yeni biçim ile, "**Herhangi bir nedenle** yabancı Devlet vatandaşlığını kazanmış olmak...", "çıkma izni" için, o koşul açısından yeterli görülmüştür; başka bir deyişle, bahis konusu madde hükmünün

eski biçiminde olduğu gibi, ilgilinin mutlaka "**iradesi dışında** herhangi bir sebeple" yabancı vatandaşlığı kazanmış olması gerekli görülmemektedir. Dolayısıyla "izinle yabancı bir vatandaşlığın kazanılmış olması" da, "çıkma" talebi için öngörülen bu koşulun gerçekleşmiş sayılmasını sağlayacaktır.

İşte bu yeni düzenleme ile uyumlu olmak üzere, T.V.K. nun 25. maddesinin (a) bendindeki "Türk vatandaşlığından çıkma izin almaksızın..." hükmü değiştirilerek, sadece "izin almaksızın..." deyimine yer verilmiştir.

3. Sonuç :

Bu açıklamalarımızın ışığında, 1981 tarihli Yönetmeliğin ilgili hükümlerinin yorumu ile, 2383 sayılı Yasanın yürürlüğe girmesinden önce "çıkma izni" almadan yabancı bir Devlet vatandaşlığını isteyerek kazanmış olanların, "çifte vatandaşlık" hükümlerinden yararlandırılmaları olanağı görülmemektedir.

Bu Yasaya umut bağlamış kişilerin durumları göz önünde tutularak, 2383 sayılı Yasaya eklenen "Geçici Maddeler" arasında, bir "geçici madde"ye yer verilerek, Yasanın yürürlüğe girmesinden önce "izinsiz ya da kendiliğinden yabancı vatandaşlık kazanmış olanların" da yeni Yasa'dan yararlanabileceklerine ilişkin, hatta belirli bir süre de saptamak suretile, bir hükmün getirilmiş olması, tüm bu yorumları bertaraf edecek, ve de bu yöndeki yeni uygulamaların sağlam bir hukuki temele dayandırılmasını mümkün kılacaktı. Gine de, kanımızca, bu sonuca resmî kanaldan ulaşılması yolu kapanmış değildir.